

Sz. Tóth Gyula

Mikor érett az ember?

Érettségi napló – 44 éves visszatekintő találkozások

1. A 30 éves

30 éves érettségi találkozók, '34 éves' osztályfőnöki óra tükrében

Gondolatfonalon indulunk: „*Je pense, donc je suis.*” Ezt is felelevenítettük az egykori érettségiző osztályom találkozóján, Szekszárdon. Annak idején, 1972-ben, ezzel a mondattal kezdtem a franciatanítást, ami, többek mellett, jól jött az osztályfőnöki órák „tematikájához”, a dolgok megbeszéléséhez. (A mondatot mint nyelvi szerkezetet persze a nyelvtanításhoz is kellően fel tudtuk használni.) Kiderült, hogy sok, a mondat mögé annak idején felsorakoztatott ismeret nem ment a feledés homályába. Így aztán erre „építetten” jól el tudunk beszélgetni, értettük egymást. Az egykori szakkör anyagát, a sartré-i fogalmakat – *az egyén felelőssége, döntés, választás, szabadság, elkötelezettség* – bekapcsolva, „továbbmentünk”, s a négy kanti alapkérdés nyomán eljutottunk Albert Camus-ig. Tekintettel a megváltozott helyzetre (idő, életkorok, események stb.) új jelmondatnál kötöttünk ki: „*Je doute, donc je suis.* – *Kétkedem, tehát vagyok.*” (A camus-i mondat: „*Je révolte, donc je suis.* – „*Lázadok, tehát vagyok.*” úgy vettem észre, egyelőre még több magyarázatot igényel.) És jöttek Baudelaire szép sorai a *Correspondances*-ből: „... *Les parfums, les couleurs et les sons se répondent*” – „...*egymásba csendül a szín és a hang s az illat*”, Szabó Lőrinc fordításában. Ezzel zártuk az ötévenkénti rendes osztályfőnöki órát. Utána következett az ünnepi vacsora. Jó volt a hangulat.

Nem szépittem, csak elemzem a 30 éve érettségizett osztályom tanulóival való találkozást. Oroszt és franciát tanítottam nekik, többségük három éven keresztül dolgozott a Francia Kultúra szakkörben, ahol, a XVII. századtól a XX. századig húzó-dó francia irodalmat, művészeteket és történelmet nyomon követve, feldolgoztuk a *társadalmi cselekvő ember magatartását*. Sok közös, feleleveníthető ismeretünk volt tehát, a fogalmi szálak összekötő kapocsként szolgáltak. „A régi szép időkre” emlékezés érthető érzelmisége mellett szellemiség járta át a termet. Azt tapasztaltam, hogy az életművek, a könyvek, a gondolatok közvetítette eszmék cselekvő erővé váltak az egyes sorsok, életek alakításában. Az immár negyvennyolc éves emberek beszámolóiból mindennapi sorsok rajzolódtak ki: sikerek, kudarcok, eredmények, családi gondok és tragédiák, szomorúság és vidámság, idős szülők és beteg gyermek gondozása. (Az anyagi helyzet ugyan nem volt téma, de olykor-olykor büszke utalások történtek a „lehetőségekre”, néha a szomorú ellenkezőjére.) Nos, így vagy úgy, boldogulnak. Életek,

ahogy kell: feladatokkal. Hiszem, hogy az eszmék tartást adó erőt jelentenek, tartást az erőfeszítésekhez, a mai aktuális, „sűrű” élethez. Mert ez volt a leginkább jellemző, az erőfeszítés, és egy tanár számára a legfontosabb, fontosabb, mint a jó tanulók, a továbbtanulók sikeres felvételi „rátája”. Régebben ezt helytállásnak nevezték, és dicséret járt érte. Részemről most is jár: dicséret és elismerés egykori diákjaimnak. Itt nem mérhető dolgokról, hanem minőségi kategóriákról van szó, amit tapasztalt-figyelő szemmel fel lehetett deríteni.

A találkozó kapcsán valami kis hiányérzetem mégis van: a gimnázium vezetői nem voltak kíváncsiak az egykori IV. A osztályra. Pedig a búcsúzáskor azt hirdették a tanulóknak, hogy az „Alma Mater visszavár benneteket, az iskola kapuja nyitva áll előttetek”. A kapu valóban nyitva volt, de a tantestületből egyetlen tanár, osztályfőnök sem jött el, hogy – a hivatali protokoll mellett – „nevelési tapasztalatokat” szerezzen, közvetlenül, személyesen. Ezt nem helyettesítheti a „csoport számára rendezett”, a megszokottól elszakadni nem tudó iskolai műsor: bágyadt zongorajáték és szomorúra sikeredett versfelolvasás. (A kirendelt szereplők letudták a szombati, késő délutáni penzumot.) Ha már a kollégák nem kíváncsiak egy jelenleg is tanító, kutató-fejlesztő, könyveket író, érettségien elnökösködő tanár tapasztalataira, hát annyi baj legyen. De a volt diákok életútja, gondolatai hitelesen erősíthették volna az iskola nevelési bázisát, amikor a gimnázium pedagógiai sikereit hirdetik. Ám mi a legfontosabb? Ha a legutóbbi osztályfőnöki óra „leckéjét” összevetem a korábban feldolgozott tananyaggal, nyugtázhatom a gondolati kapcsolódást a tanulóim által választott ballagási idézethez: „És érezzék egy kézfogásról rólad, / hogy jót akarsz, és te is tiszta, jó vagy; / s egy tekintetük elhitesse véled: / – szép dolgokért élsz – és érdemes élned”. Úgy tűnt, hogy e felnőttek megértették az októberi üzenetet, nevezetesen a kanti alapkérdések közül legalább kettőt: „*Mi az ember?*” és „*Mit kell tennem?*”

Budapest, 2006. október 17.

dr. Sz. Tóth Gyula, egykori osztályfőnök
tanár, oktatási szakértő

2. A 35 éves – Üzenetek Feladról

Kedves Barátaim!

Sipos Marci szíves telefonos közlése nyomán tudom, hogy találkozóra gyűltök össze. A meghívást köszönöm, sajnos ezúttal nem lehetek köztetek; az utóbbi években folyamatosan végzett munka (irodalom, társadalom): kutatás, írás, ritkábban tanítás, előadás, több feladattal jár. Éppen ilyen foglal le ebben az időben. Cikkek, könyvek formájában mindez nyomom követhető a nyomtatott és az elektronikus sajtóban.

Ez a találkozó amúgy is a diákoké, akik együtt érettségiztek, hogy emlékezzenek; az osztályfőnöknek hivatalosan lejárt a mandátuma. De hát mit is tudnék mondani a derék korban lévő, sokat tapasztalt felnőtteknek, egyedül élőknek vagy családosoknak, akiknek már nagy gyerekeik vannak, és éledeznek az unokák. Szóval, a kenyeretek javát majszoljátok, már van mire visszanézni, az „élet/mű” értékét ki-ki saját maga úgyis el tudja dönteni. Sikerek, kudarcok, gondok, örömök, bajok, nekibuzdulások és fékek, vegyesen szép az élet. Ne hurrázatok, ne búsuljatok, csak ha eljön az ideje. Akkor is röpké emésztés erejéig. Aztán tovább. Vigyázat: a „probléma” nem föltétlen „baj”. Némi gondot igényel, igaz.

Mit ajánlhatok az elkövetkezendő szezorra? Két megidézéssel írom körül. Wass Albert *Elvész a nyom* című regényének fiatal papját egy elhagyatott „hegyifaluba” szólítja a szolgálat. Délutáni szokott sétáján, az erdélyi hegyek tiszta, éles levegője, az erdő illata, a csönd „világos és józan gondolatokat ébresztett benne”. Mert azon morfondírozott éppen, mit is keres ő itt. Szépen, lassan tisztázta magában, hogy a papi szolgálat még nem feladat, csak kötelesség. „Minden embernek kell legyen egy feladata ebben az életben – kötelességen belül, vagy azon felül is talán – mert különben nem lenne értelme annak, hogy él.” Lehet, ez „titkos küldetés, mely Istentől való”. (Némiképp) hasonlóan gondolkodik erről kicsit arrébb, az Atlanti-óceán közelében a francia André Gide, a lelki készenlét és a fegyelmezett stílus művésze, sok mindent kipróbált, de etikailag rendíthetetlen volt. A Saint-Exupéry Éjszakai repüléséhez (Vol de nuit) írt Előszóban mondja: „Az ember boldogsága nem a szabadságban, hanem egy feladat elfogadásában van... Az ember nem találhatja meg célját önmagában, hanem alárendeli magát és áldoz valaminek, ami uralkodik rajta és belőle él.” Geográfiailag tehát éppen két Feladat között vagyunk, mondhatnánk: feladatoktól körülfogva. Csak meg kell találni őket. Ajánlott irodalom a hozzávezető úton: Baudelaire-rel a jel/képek útján. (Lásd <http://www.francianyelv.hu/francia-kultura/francia-irodalom/3515-baudelaire-rel-a-jelkepek-utjan>)

Végezetül, amit kívánhatok: gondos figyelem az egészségre, szeretetteljes együttműködés a közeli társakkal, munkában, családban! Viszontlátásra.

Tóth Gyula, egykori osztályfőnök – **1976. Szekszárd** és
dr. Sz. Tóth Gyula, írogató szegénylegény, mesterember – **2011. Budapest**

3. A 40 éves

Osztálynyi ország. Érettségi találkozó Szekszárdon. A Garay János Gimnázium IV. A osztályos tanulói 1976-ban érettségiztek. Annak 40 éve. De találkozásunk már 44 éves, mert az együtt töltött (lehúzott) iskolaidő négy éve adja az apropót: sikerült az érettségi. Én nem véletlenül választottam a szekszárdi gimnáziumot, ők nem véletlenül mentek a Garayba, és mégis, hogy éppen *mi* találkoztunk össze, az már véletlen.

Alakítottuk egymást, kölcsönösen, alakítottunk egymáson. Lehet, éppen így, éppen ezért (is) tudtuk gyúrni az éveket, bírtuk ki egymást. És ennyi év után is van kedvünk egymás szemébe nézni.

Kedves nyitány: az iskola képviselőjében gondolatokban és érzelmekben tartalmas műsort adott egy diákcsoport, tanáruk gondos tekintete mellett. Aztán kinyílt az osztálynapló. Négyen meghaltak, csendes főhajtással adóztunk emléküknök. Néhányan (köztük szekszárdiak is) nem jöttek el. Az így is szép számú társaság tagjai beszámolnak. Mesélnek, mondanak, panaszkodnak, szerényen dicsekednek. Család, munka – örömök, bánatok, betegségek, születések, halálok, tragédiák. Feltűnő, mennyi súlyos-alattomos betegség fut végig manapság az emberen. A mélybe húzó lelki bajokon túl ott a szerviek, fejben, mellben, szívben. A gyerekek, az unokák vigasztalnak, többen a nyugdíjazást várják, félve és bizakodva is, tevékenységben, pénzben. Nem feladni, mondogatják. A társadalmi témák sorában előkerülnek az „ügyek”: az oktatás, az egészség, és persze a politika. A megoldásra az egyik „nemzeti pártot” szeretne, a másik a „Kétfarkú Kutya Pártot” tartja ütősebbnek, a harmadik a *Népszabadság* megszűnését a magyarországi antidemokráciával magyarázza, talán természetes, ő is a lapot elbocsátó kiadó területi lapjánál szerkeszt, hivatalból beszél. Megint más nyugdíjformájának megváltoztatását „nyugdíjmegvonásnak” éli meg, ami „kormányunknak köszönhető”. És van, aki terápiás kutyaszolgálatot tervez. Minden előkerül, ami társadalmi. De semmi szomorkodás, ketten Németországból jöttek haza az alkalomra, a szívük visszahúzza a régi kedves helyre, rendszeresen jönnek, boldogok, látszatra is, náluk a nyugdíjkorhatár magasabb, e gond még nem nyomasztja őket. A vacsora tágította a társalgási témákat, a gondolatkört, az étel és szekszárdi bor kellően oldotta a légkört. Meglepetés is volt: a ballagásról készült kisfilm pergett előttünk, feketén-fehéren, középpontban az osztály – értékes dokumentum. Szaporodtak a mosolyok. Az élet értelmes oldala is szóba jött, mint az irodalom, a gyereknevelés, a filozófia, a művészet, a borászat. A hely szelleme tágra nyitna, de másra szólít, szűkre szab: nem alkalmas magas szakmai konzultációra (igény lenne és szükség is mutatkozik), miként az ideopolitikai agitáció sem fér bele.

Pedagógiai tanulság több is van. Az egyik fontos, ha nem a legfontosabb: az iskolai tanulási eredmény, a bizonyítvány és az életbeli eredmények között különbség van. A jó tantárgyi előmenetel nem biztosíték arra, hogy az élet is annak megfelelően alakul. Döbbenetes hallani, hogy egykoron valóban kiváló, eminens tanulók, egyetemi végzettséggel, mennyire nem találják a helyüket, pályát kell váltaniuk, lecsúsznak – a magánéletben és szakmai téren is. Elvesztik tartásukat. És fordítva: a kevésbé szorgalmas diák megtalálja helyét, felépíti magát. (A szomorúságban a jóság: az egykoron gyengébb osztályzatú tanuló ma munkát ad volt jeles osztálytársának, igaz, vállalatánál csak segédmunka adódik. Felkínálja, noha tudja, ez a jótékony gesztus ideiglenesen hat, többet nem tud tenni az ügy érdekében. Sajnálja.)

Búcsúzkodtunk. Jó egészséget kívántam, biztatással: vigyázzanak a családra! És derűs éveket! Ennyit enged meg az alkalom protokollja. Az osztályfőnök-vendégnek. Nem vendégként megtoldhatja, de már csak magának: törekedjenek kiegyensúlyozottságra. A bajokat, a gondokat ne keverjék a problémákkal. Az utóbbiak megoldandók, és megoldhatók, mint az több vállalkozói magatartásból kitűnt. Mindennapi bajainkat, gondjainkat ne emeljük meg, ne toljuk át a politika térfelére, mintegy háritásul, mintegy magyarázatul. (Nem csak itt jellemző, általános: a sikert magunknak tulajdonítjuk, a balsikert mások számlájára, éppen a regnáló kormányra háritjuk.) A *partikularitásból* emelkedjünk ki, mert az lehúz. (Erre figyelmeztetett 1970-ben Heller Ágnes *A mindennapi élet* című munkájában.) Legyen távolságtartásunk a mindennapi dolgokkal szemben, miközben azokkal bajmóldunk. Úgy, ahogy néhányan beszámoltak, a muzeológus, a fűszerkereskedelmi vállalkozó, a művész-fényképész, mind alkotásokkal, és mások derekasan vitt élettel: építkeznek, értékes tevékenységet teremtenek és működtetnek, rendezve a magánéletet, s eközben számtalan bajjal, gonddal megküzdve. Másként szemlélve azokat. A problémákat igyekeznek megoldani, és nem a bajok hatása alá kerülni. S nem kifogásokat keresve felmentésért. A beszámolóikban sem hozakodtak elő velük, nem panaszkodtak, és nem is dicsekedtek. Szóval: tartás, emberi méltóság. Lelki béke nélkül nem megy. Azt ki-ki saját maga teremtheti meg.

Búcsúzóul *Tanári notesz*-példányokat adok ajándékba, Márai ajánlásával is: „Erővel olvasni. Áhítattal, szenvedéllyel, figyelemmel és kérlelhetetlenül olvasni. Gondold meg, hogy csak az ember olvas”. A kötet elején a babitsi mottó („jobb és bal: ki csak fölfelé tör?”), a két „segédmondattal” (ösvény... tünődések...) talán segíti őket ebbe az irányba terelni, nyomvonalak tájékozódásra, eligazodásra. A meditálásra meg felidézhető az egykori diák kemény intése, melyet, az osztályélet témáinak tágabbra nyitott elemzése során, valamelyik osztálytárs „eltévélyedő” érvelését meguntván, megeresztett: „Ésszel gondukoggyá!” Az idők szálain összekötő érvényesség. Még az első franciaórák egyikén ezzel indítottunk: „Je pense, donc je suis.” Az ’er’ végű igék és a létige ragozására is szolgált. De másra is használtuk később. Mostanra annyiban módosult a tétel, Fehér M. István filozófus felvetése nyomán: „*Vagyok, tehát gondolkodom*”. – „Je suis, donc je pense”. Beérni látszik. Zavaros időnkben még aktuálisabb. Biztonságot ad(hat). (2016. október 17.)

Irodalom

Mai város fényvel festett arcai. Képes album, ajándékba kaptam az 1976-ban érettségizett tanulótól. Jantner László fényképész-mester lett, s mint e műdarab mutatja, művész is. Sok városról, kicsiről, nagyról készítenek albumot, művészt, egy-egy nézőpontból, vagy látványosat turistacsalogtónak. A formák is különbözőek, fotóso-

rozat, leporelló, fotóalbum, mindegy is, az emberek szívesen nézegetik őket, ha látogatóba szeretnének menni, azért, ha már voltak ott, hát emlékezni. A szemléléshez felidézek magamban hasonló könyveket, de olyan városokról, amelyeket személyesen, a helyszínről ismerek. Hogy legyen viszonyításom. Budapest után Szentpétervár (még Leningrád korából), Luxembourg, Strasbourg, Rouen... És persze Párizs: a háztetőivel, légifelvételen, utcarészletek, műemlékek, parkok, kastélyok, nappali fényben és esti megvilágításban, sanzonnal kísérve. Pazar. Ebbe a sorba tartozik ez a képalbum: *Szekszárd ma*. (A kiadás éve: 2015) Csodálatos sokszínűség, illik a nevezetes nagyvárosokról készült alkotásokhoz, méltó helyet foglal el a művészi rangsorban. Ismerem valamelyest a várost és környékét, éltem ott, körbejártam. Időnkénti visszajárásom során észreveszem a változásokat. De messze nem mindent, akárhogy is nézelődöm.

A könyv egységben tálalja a régiből lett újat, darabjai mellett külön is meg kell állni, és azokból felépíteni az egészet. Kitűnően elgondolt koncepció mesteri elkészítésben. (Ami Erky–Nagy Tibor, a könyv tervezőjének is érdeme.) Nem statikus felvételek egymásutániséga jelenik meg, mozog a mű. Az időfolyamat az évszakok változása lendíti: télből indulva végigpásztázunk az esztendőn, és télbe jutunk vissza. De már mások vagyunk. Előttünk a bizonyíték: ugyanaz a darab, tér, ház, szobor, park, táj más és más képét mutatja a szezonális hatások által. Hó, fák, rügyek, lombok, virágok – éled a természet, éled a város, dolgozik az ember. Az évszakok változásaiban a képek ugyanazt a darabot más szemszögből kapják el, a napszakok mozgását is érzékeltetve, nappali és esti fényben. Más és más oldalát ismerjük meg annak, amit és ahogyan eddig ismertünk. Rácsodálkozunk. A régi ismerős különösen, de a helybéliek is megállhatnak egy pillanatra. A képi látványt, ahhoz illeszkedve lágy kíséretként, kevés szóval szőtt lírai mondatok harmonizálják. Szövegzuhatagos időnkben ez külön érték. (Kis Pál Istvánt dicséri).

A könyv borítója jó tartást biztosít a nézelődéshez, a gyors lapozgatást kizárja az egyes képek vonzása. A fotók által lassan haladunk térben és időben. Elücsörögnénk egy padon, fölledznénk történelmet, irodalmat, táncra perdülnénk, fölmennénk a dombtetőre, bekukkantanánk egy présházba, s megkóstolnánk a „hegy” levét. Körjárat, barangolás, körülölelve a város, szemlélni innét is, onnét lehet. Alulról a dombot, tetőről a szétnyúló települést. A perspektíva befogva, és tárulása jelezve. A kis város hever a domb alatt, sík felett, de már nem álmos. A szülőhelyet elhagyó, aggódva sápadt kérdezőnek felelnek a képek: a lila sokszínűre váltott, nem áll az idő, a tér sem „máll”. Madarat küldött hát az ég. A csinos présházak fölött somolyognak a jósok, meghallgatták Babitsot, a 100 éves fohász munkába fogant, termőre váltott a táj. A művész szeme (sok) mindent lát.

Az album folyamatot tár elénk: belevisz a látványba és sodor. Ahogyan az alkotás folyamata is történt, van előzmény, ez a szerzők előző tudása, valamint e könyvnek az első „változata”: *Szekszárd Anno*, azt felidézve a kötet végén kis anzikszabló. S a

kettő immár együtt, ahogy a felelős kiadó, Vitéz Attila bejelenti az *Előszó*ban: „száz év szépségét rejt magában”. Vagyis, Van Gogh mondását átfordítva: Ha igazán szereted a városodat, mindenhol megtalálod a szépséget. A természet másik szerelmese, az impresszionizmus nagy alakja, Pissarro pedig vallotta: „Boldogok azok, akik észreveszik a szépet olyan helyeken, ahol mások semmit sem látnak. Minden szép, csak jól kell tudni nézni.” Ilyen a fotóművész és alkotó társai. Akik ezzel a művel a nézőnek is boldogságot szereznek. És máris nem vagyunk egyedül. A 27×23-as oldalméret terred ad a képnek, néha kapcsolódóan még kisebb is elfér rajta, nyitva a részletek felé. Máskor egy-egy kép két oldalra nyílik-nyúlik meg, a látvány, mint a film a nagy vásznon, vonz, a szélesre tárt panorámamező láttat, nyugtat. Tipográfia és design együtt, az ipari munka, a megcélzott tárgyi (képi) világ formai-esztétikai előállítására művészi megformálást produkált. Felmutatva a papíralapú forma erejét és lehetőségeit, visszaadva a bizalmat a nyomtatott eleganciának. (Pannónia Nyomda Kft.)

Nagy élvezettel forgatom a könyvet, az egykori gimnáziumi tanuló szorgos életpályája, mesteri-művészi példája is jó érzéssel tölt el. Mindezek után némi fölvetés kívánczik, pontosan kettő. Az egyik: jó lett volna a képek látványa után megtudni a műdarab nevét, mit is ábrázol, mit is látunk? (Ezen bizonyára az alkotók is sokat töprengtek.) Nem is a kép alatt a helye, egy külön, számozott képlista a könyv végén pontosan tájékoztatott volna. (Összehajtható kemény lapocskán, talán, ez utólag is megoldható.) A másik: a képeken szívesen láttunk volna embert. (Több szép példa azért van.) A helyeselt festői látványkonceptió, talán, elbírt volna, nem sűrűn, nem tolakodóan – módjával ott, ahol erre alkalom kínálkozik, például egy üres pad (61. o., miként megoldott a 70. oldalon), hóban játszó gyermekek a 96. vagy a 100. oldalon, és ott, ahol „tágul a tér... és kószál a szem”, kószálhat az ember.

És a harmadik ötlet, ráadásként. Ha már folyamatot emlegettünk, jogosan, a folytatásra biztatom az alkotókat. Jó lenne ezt az anyagot továbbfejleszteni, lehetséges, adja magát. Mozgásba hozni a művet: továbbítható képek, finom zenével, jöhet a CD – Szekszárd holnap. (2016. október 20.)

Tudományos csekkfüzet. Régiségek kisalbuma eszmélésre – *Kiállításvezetővel a Régiségértárba Paksi metszetek* látására. Ezt kínálja az a kiadvány, amelyet a szekszárdi 40 éves érettségi találkozón egy kedves régi tanítvány, Péterfi Zsuzsa, hivatalosan Dr. Váradyné Péterfi Zsuzsanna, a Paksi Városi Múzeum igazgatója adott ajándékba. A könnyű, kecses füzetecske jól forgatható (a szerkesztést, a nyomdai munkát dicséri), időben nagy vonalat fog át: az 1. század végétől a 18. század elejéig, gazdag anyagokkal. Egy kép: fotó, grafika mutatja a leletet, nyitja a képzeletet, mellette a szöveg szelíden terjeszti az ismeretet. Mindez színes: kép is, magyarázat is. Az olvasó-néző, megállva egy-egy fejezetnél, kedvére szemlélődhet, és máris motiváltan lép tovább, kíváncsi a folytatásra. A fejezeteket a korszakhoz, annak anyagához illeszkedő idézetek mint mottók utalnak a rész szellemiségére. A gondolat befog tárgyat, teret, időt. A

gazdag leletek között szinte minden megtalálható, mi emberi: edények, szerszámok, hulladék, várak, házak, szobrok, ruhák, pénzek, oltárkö és sírkő és koponya... élet és halál. (Ez itt a kérdés.)

A tárgyak és a szavak nemcsak vonalat alkotnak időben, dimenziójuk van – történelem, időpontokkal, élethelyzetek és életmódok, klímaviszonyok, talaj, állat- és növényfajták. Ember a természeti környezetben. Eseményekkel, történésekkel, folyamatos alakulásban. Mert: „Az idő a történések folyama és sodró árja”, ahogy Marcus Aurelius gondolatával nyit a kötet.

A csekkfüzet tudásra váltható. Tanulható, tanítható, pedagógiája van. A mellékelt tájékoztatóból tudható, hogy a múzeumban művelik a pedagógiát: nemcsak tárgyak sorát vonultatja fel, a korokat élővé teszik, például animációs és számítógépes játékokkal is. (Erre kiváló példát láttam a „*Mi, Magyarok*” kiállításon, ahol remekül szórakozott, szórakozva tanult fiatal és idős együtt. Feljegyzés is készült az élményről, lásd: Tanári notesz 9. Zászlós idők, 206–207.) Pakson bevonják az ifjú látogatót. Érdeklődővé teszik a fiatalt. Az ifjú ember érdeklődő, tágra nyílt szemmel követi a tárgyakat, egy-egy szó elég az orientáláshoz. Az érdeklődés ébredéshez vezet, a sokismeretes egyenlet összeadódik, tágul, érik a tudás, alakul az *eszmélés*. Fokozatosan. A kiadvány is meggyőz bennünket, hogy a régészet igen összetett – az egyszerűség kedvéért megnevezve – tevékenységterület. Több diszciplína fonódik egybe vele: ipar, technológia, jog, fizikai munka. Por és gyémánt. Itt a régészet komplex, transzdiszciplináris művelését tapasztaljuk. Ez sokfelé nyit és válaszokat ad. Választ arra: mi a filozófia? Csakis a természet és az ember kapcsolódásain keresztül való elmélkedés. És máris az oktatásnál vagyunk. A feltárt, a megismert anyagok megforgatásával vezet az út a filozófiához. És a történelemhez, a néprajzhoz, az irodalomhoz, a geográfiához... a társadalomkultúrához. A régészet lehetne egy összetett tantárgynak, mondjuk művelődéstörténetnek egy ága. Idevágó személyes élmény. Nagyobbik unokám, Dani Brüsszelben francia nyelvű (vallon) iskolába jár. (Áldásos neve van: *Providence*.) Szakmámból indítatva is alaposan áttanulmányoztam a tantárgyait, könyveit. Az általános iskola 4. osztályától indul egy tantárgy, amelynek a neve: „Éveil”. (Általában a tantárgyaknak adnak nevet, mely szimbolizálva utal a tantárgy szellemiségére.) A tantárgy tartalma, leegyszerűsített összefoglalásban: az emberré válás folyamata, és vele öslénytan. Rejtélyek, izgalmak, Dani és a többi gyerek élvezi. Így indul a gyermeki fantáziálás, a mese, szövődik a képzelet. Didaktikusan: induktív úton jutnak el a dedukcióhoz. Amikor, a későbbi években, iskolában vagy kívül, „megkapják” az elméletet, már van némi tapasztalati élményük, alap a következtetésre. Hátha kételkedni kezdenek, de tényanyag birtokában teszik. (Gyakori a világban, hogy fentről jönnek a szentenciák. Nálunk sincs másként.)

Kapcsolódó kitérő. Abban az időben foglalkoztam József Attila *Eszmélet* című versének francia adaptációjával. (Lásd *Egy franciatanár irodalmi kalandjai*, Szombat-

hely, Savaria University Press, 2015. 250. o. Megjegyzés: A jelenlegi múzeumigazgató tagja volt a könyvben említett, a tanórán kívül szervezett hároméves 'Francia Kultúra' szakkörnek.) A francia verzió címe, Timár György fordításában: *Éveil*. Azaz: ébredés, észlelés, eszmélés. (El is küldtem a verset magyarul és franciául az iskola igazgatójának. Csodálkozva és elismerően fogadta.) Írtam is erről az élményről: *Szobor és kép találkozása*, Kép és krónika, 2013. október 25. = <http://kepekronika.blogspot.hu/search/label/Sz.%20T%C3%B3th%20Gyula> Idézet abból, Fehér M. István a felvilágosodást mára újvilágító tételével: „Vagyok, tehát gondolkodom”. Az *Éveil* nyomatékosítja: a megértés értelmezéséről van szó, amikor (az ember) a „hétköznapi tevékenységi formáinak mindegyikében megértő-értelmező lényként jelenik meg”. És a hermeneutikai fordulatra jellemzően radikalizálódása, univerzalizálódása megy végbe, illetve jut kifejezésre”. József Attila életfilozófiájában hangsúlyos az élet folyékony, folyamatszerű jellege, a költemény feltárja: élettapasztalatainak keserves valóságát fájdalmasan-gyötrődve éli, helyzetét-állapotát meg akarja érteni, és *akar* kitörni abból. Fogalmi rendszere nem spekulatív, életfilozófiája konkrét elemekből táplálkozik. Itt kapcsolódásokat látunk a heideggeri felfogáshoz: az életfilozófiában meghúzódo jogos motívum Heidegger szerint abban áll, hogy „az élet valóságának kíván igazságot szolgáltatni”, és nem „spekulatív rendszerekbe próbálja gyömöszölni a valóságot, s a tényleges emberi életet...” És így jut túl József Attila a materialista világképen, a metafizika többet kínál, életemen túl: ég felé.”

Itthon tanárok, irodalomtörténészek azon vitatkoznak, lehet-e a József Attila *Eszmélet* című versét tanítani a gimnáziumban az érettségi előtt álló tanulóknak? A leletek, a tárgyak, a tér és az idő viszonyában történő megtapasztalás, a konkrét megismerés visz az észleléshez, az ébredéshez, az eszméléshez. „Misszió, – *message*, – az életteremtő Eszmélés üzenete, pillanatnyi megvilágosodás az egyénben”, írja Dienes Valéria, a fordító előszavában, lásd Henri Bergson *Teremtő fejlődés*. S majd összeáll az eszmélet, kinek-kinek s valamikor. Az eszmélet nem érettségi tantárgyfüggő, az *eszmélet érettség*.

Már csak ezért is örülök a könyvecskének. Tehát a létmegértés a tét. Értékek, szemiotikára váltva: jelek felkutatása, értő vizsgálata, körültekintő magyarázata, közszemlére téve – jelzés, éled a múlt a jövőnek. (Kapcsolódás tőlem: Jelekkel a világ körül (nem 80 nap alatt) = <http://e-nyelvmagazin.hu/2015/08/12/jelekkel-a-vilag-korul-nem-80-nap-alatt/>) Az a stílusú régészet, melyet ezen a könyvön keresztül megismerünk, s ami tapasztalható a Városi Múzeum gyakorlatában, ezt veszi fontolóra, ezen az alapon szervezi kutató-tanító munkáját.

Az album tudományos és felelős szakmaiságról tanúskodik. A régészetben is, mint más területeken, működik a nem kellő hozzáértés, vagy épp ellenkezőleg, amikor a hozzáértés zsványságra hajlik, beindul a csalás. Nemcsak a meghamisítás, szakmai presztízből, hanem kufárgodás folyik, haszonszerzésből. (Nemzetközi fergalma van

ennek is.) Esetünkben a régészet, a muzeológia: tudás és erkölcs dolga. És élmény a látogatók javára.

A metszetek Paks és környékéről származó leletek gazdag tárházát vonultatja fel, de szélesebbre nyit, egy darab a tágabb magyar honból, a Rómától Belgrádon át Bécsig nyúló Pannoniáról, metszetek: magyar táj, pannon lelettel. (2016. október 29.)

Találkozunk...? Ahogy ismerősöktől, volt diákoktól, tanároktól hallom, az érettségi találkozóiban csalódnak kissé. Mert a várt összejövetelek formálisra sikerednek manapság. (Főleg, ha ehhez ügyetlen szervezés is párosul.) Ezzel az egykoron szép formával nem tudunk mit kezdeni. Noha vannak évtizedeken átívelő, barátságos, meghitt példák, programújtó társaságok, a régi sémákat másoljuk, nincs íze, hangulata a dolognak. Inkább étellel telibb, ha menet közben tartjuk egymással a kapcsolatot, így vagy úgy, többé-kevésbé rendszerességgel, de tudunk egymásról. Elég egy rövid üzenet, Hegymagasról vagy Velencéből, nagyzolás nélkül: Szevasz, te süket. Ha nem, hát majdnem idegenek találkoznak, az érettségi régen volt, a köztes időben sok minden és sok mindenki változott – mit kezdünk egymással? Panaszkodunk, dicsekedünk, motyogunk. Az idő is eljárt a diákok feje fölött, az életutak más és más irányokat vettek, az eltérő egzisztenciák, pozíciók már kerülnek a haveri hátbavágást, még a régi csibészes mosoly is viszonzatlan. De az emlék bennünk él, a mi élettörténetünk része.

Emlékezés, 2003. Diópác, papír. 297 x 419 mm. J.b.l.